

ПРОЦЕСУАЛЬНІ АСПЕКТИ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ, ПРЕДМЕТОМ ЯКИХ Є ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЩОДО ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ У СПАДКОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

PROCEDURAL ASPECTS OF PROCEEDINGS IN CASES, THE SUBJECT OF WHICH IS THE PROTECTION OF CIVIL RIGHTS REGARDING A LAND PLOT IN INHERITANCE LEGAL RELATIONS

Ткаченко К.Л., аспірант кафедри правосуддя та філософії
Сумський національний аграрний університет,
прокурор відділу
Сумська обласна прокуратура

У статті досліджуються особливості судового захисту цивільних прав у правовідносинах спадкування земельних ділянок. В роботі підкреслюється, що першоосновою інституту спадкування земельних ділянок є інтерес, який випливає із категорії цінності майна такого виду. Саме цінність спадкового майна викликає інтерес у спадкоємців і як наслідок – спонукає їх подавати заяву нотаріусу про прийняття спадщини. Автор зазначає, що не дивлячись на здавалося б простоту інституту спадкування, який обумовлений в першу чергу основним юридично значимим фактом – смертю спадкодавця, наявність якого відкриває процес спадкових відносин, однак процес судового захисту спадкових прав ґрунтується на суворому дотриманні процесуальних процедур, що обумовлено нормами Цивільного процесуального кодексу України. В статті наводяться приклади вирішення законодавчих прогалин за рахунок часткового відступу судів від норм цивільного процесуального права.

В статті розкриваються підхід різних судів до вирішення судових спорів, пов'язаних з визнанням в порядку спадкування права на земельну частку (пай) та перехід від спадкодавця до спадкоємця права земельного сервітуту. Крім того, автор наголошує на виключній ролі висновку судової земельно-технічної експертизи для правильного вирішення спору у справах щодо поділу та виділу частки успадкованої земельної ділянки.

Автор звертає увагу на тому, що перехід під юрисдикцію спадкоємців як майна, так і прав на таке майно, особливо якщо під ним виступають земельні ділянки, часто обумовлюється наявністю спору, який виникає між спадкоємцями з різних як законних та протиправних причин. Автор обґрунтовує необхідність удосконалення норм процесуального законодавства в частині встановлення вимог до змісту судового рішення у справах, предметом яких є поділ або виділ спадкоємцем частки земельної ділянки, пропонуючи законодавчо закріпити за судом право на визнання висновку судової земельно-технічної експертизи додатком до ухваленого рішення суду.

Ключові слова: спадкування, судовий захист, виділ частки, земельний сервітут, судова практика, цивільне процесуальне законодавство, спадкові спори, спадкоємець, спадкодавець, законодавчі прогалини, охорона спадкових прав.

The article examines the peculiarities of judicial protection of civil rights in the legal relationship of inheritance of land plots. The work emphasizes that the primary basis of the institution of inheritance of land plots is the interest arising from the category of property value of this type. It is the value of the inherited property that arouses the interest of the heirs and, as a result, prompts them to submit an application to the notary about the acceptance of the inheritance. The author notes that despite the seeming simplicity of the institution of inheritance, which is determined primarily by the main legally significant fact – the death of the testator, the presence of which opens the process of inheritance relations, but the process of judicial protection of inheritance rights is based on strict compliance with procedural procedures, which is determined by the norms of the Civil Procedure Code of Ukraine. The article gives examples of solving legislative gaps due to the partial departure of courts from the norms of civil procedural law.

The article reveals the approach of various courts to the resolution of legal disputes related to the recognition in the order of inheritance of the right to a land share (share) and the transfer from the testator to the heir of the right to a land easement. In addition, the author emphasizes the exceptional role of the conclusion of the judicial land-technical examination for the correct resolution of the dispute in cases regarding the division and allocation of a share of the inherited land plot.

The author draws attention to the fact that the transfer under the jurisdiction of the heirs of both the property and the rights to such property, especially if it includes land plots, is often determined by the presence of a dispute that arises between the heirs for various legal and illegal reasons. The author substantiates the need to improve the norms of procedural legislation in terms of establishing requirements for the content of the court decision in cases, the subject of which is the division or allocation of a share of the land plot by the heir, proposing to legislate for the court the right to recognize the conclusion of the judicial land-technical examination as an appendix to the court decision.

Key words: inheritance, judicial protection, division of share, land easement, judicial practice, civil procedural legislation, inheritance disputes, heir, testator, legislative gaps, protection of inheritance rights.

Постановка проблеми. За час свого життя люди постійно створюють (будують, майструють) відчужують або набувають (купують) як рухоме, так і нерухоме майно. В більшості випадків в кінцевому результаті воно стає предметом спадкування і серед такого майна особливе місце займають земельні ділянки незалежно від їх цільового призначення. Оскільки земельні ділянки відносяться до нерухомого майна, то саме така їх форма існування і надає їм свою особливу капіталізовану цінність, на яку не поширюються інфляційні процеси. Більше того, земельні ділянки, які перебувають в оренді та приносять їх власнику стабільний пасивний дохід, у випадку смерті останнього не втрачають своєї цінності та здатні неодноразово змінювати свого власника завдяки спадковим правовідносинам.

Така економіко-правова особливість земельної ділянки як об'єкта цивільних прав, слугує підставою виникнення

спадкових спорів між спадкоємцями у цивільних справах щодо розподілу спадкового майна, визнання недійсним та скасування свідоцтва про право на спадщину, усунення від права на спадкування або ж визнання заповіту недійсним тощо. З цих підстав нагальною правовою потребою суспільного розвитку є розробка ефективного механізму судового захисту цивільних прав щодо земельної ділянки у спадкових правовідносинах, шляхом як удосконалення існуючого цивільного процесуального законодавства, так і напрацювання наукової доктрини щодо охорони спадкових прав, які стосуються земельних ділянок. Разом з тим, ефективність будь-якого механізму судового захисту в цілому залежить від якості взаємозв'язків між його складовими, якими є окремі норми, групи норм та стадії судового провадження у справі. З огляду на це, дослідження окремих процесуальних аспектів провадження у справах,

предметом яких є захист цивільних прав щодо земельної ділянки у спадкових правовідносинах дає змогу до формування аналітичних висновків щодо наявних проблем, які унеможливають ефективність існуючого судового механізму захисту спадкових прав учасників спадкових правовідносин.

Актуальність теми дослідження. Аналізуючи дисертаційні, монографічні та періодичні дослідження, слід зауважити, що питанням особливостей цивільного судочинства у спадкових справах була присвячена значна кількість наукових робіт, серед яких слід відмітити праці А. О. Акімової, А. В. Баранкевич, І. В. Горіславської, Л. Є. Гузь, І. О. Дзери, І. М. Завгородньої, Ю. О. Заїки, Л. В. Козловської, О. Є. Кухарєва, І. В. Лобер, А. В. Мироненко, З. В. Ромовської, Н. Б. Солтис, О. О. Терехової, О. С. Уразовської, Є. І. Фурси, С. Я. Фурси та інших. Разом з тим, актуальних робіт з комплексного дослідження проблематики процесуальних аспектів судочинства у цивільних справах, предметом яких є захист спадкових прав особи щодо земельної ділянки вітчизняна юридична література майже не містить, що свідчить про актуальність наукових досліджень у даному напрямку.

Метою статті є дослідження окремих процесуальних аспектів провадження у справах, предметом яких є захист цивільних прав щодо земельної ділянки у спадкових правовідносинах через призму їх ефективності в механізмі судового захисту учасників спадкових правовідносин, об'єктом спадкування у яких є земельна ділянка або певні права на неї.

Викладення основного матеріалу. Спадкування земельної ділянки являє собою складний механізм переходу прав власності від спадкодавця до спадкоємців. В той же час, такий механізм часто ускладнюється у випадку, коли суб'єктами спадкування є декілька осіб-спадкоємців або ж об'єктом спадкування є частка у спільному майні, частка у статутному капіталі товариства у формі земельної ділянки або ж спадкування майна фермерського господарства. При цьому, кожна група спадкоємців при спадкуванні за законом визначається цивільним законодавством і поділяється на черги за близькістю сімейного споріднення із спадкодавцем. Так, за ч. 1 ст. 1261 ЦК України, «у першу чергу право на спадкування за законом мають діти спадкодавця, у тому числі зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті, той з подружжя, який його пережив, та батьки».

Як бачимо, спадкоємці першої черги утворюють спадкову лінію, яку складають діти, подружжя та батьки померлого. Як би це не виглядало дивним, але саме між цими спадкоємцями найчастіше і виникають спори щодо розподілу спадкового майна, в тому числі і до складу якого входять земельні ділянки. «Боротьба» за спадщину особливо набуває своєї гостроти, коли спадкування здійснюється за законом групою осіб. Перші такі прояви спостерігаються у боротьбі за володіння документами на землю, будинок який на ній розташований та прилеглу до нього земельну ділянку, на договори оренди земельної ділянки сільськогосподарського призначення (паї), які спадкодавець отримав при паюванні земель колгоспів чи радгоспів або отримав земельну ділянку як учасник бойових дій.

Відповідно до ч. 2 ст. 264 ЦПК України при ухваленні рішення суд не може виходити за межі позовних вимог. Дане правило є загальним для всіх без винятку справ позовного провадження і єдиний виняток із нього передбачається у ч. 3 вказаної статті, за якою ухвалюючи рішення у справі, суд, за заявою позивача, поданою до закінчення підготовчого провадження, може визнати недійсним повністю чи у певній частині пов'язаний із предметом спору правочин, який суперечить закону, якщо позивач доведе, що він не міг включити відповідну вимогу до позовної заяви із не залежних від нього причин. Однак, у будь-якому випадку ініціатива про ухвалення певної

позовної вимоги повинна виходити від сторони справи – позивача і за її відсутності суд позбавлений права втручатись у зміст прохальної частини позовної заяви. Разом з тим, у спадкових правовідносинах суди інколи порушують вказані імперативні норми з метою досягнення у майнових правовідносинах юридичної визначеності.

Зокрема, існуючі приклади судової практики доводять той факт, що одним із основних доказів у справах щодо поділу спадкової земельної ділянки відіграє висновок судової земельно-технічної експертизи, який згідно зі ст. 110 ЦПК України не має для суду заздалегідь встановленої сили та повинен оцінюватись разом із іншими доказами за загальними правилами. В той же час на практиці за відсутності висновку експерта вирішити певні категорії спадкових спорів фактично неможливо. Як приклад, у справі № 947/34440/21, що перебувала у провадженні Київського районного суду м. Одеси предметом спору між спадкоємцями було виділення в натурі ідеальної частки земельної ділянки у розмірі 18/25 частин. Задовольняючи позов, суд керувався висновком експерта судової земельно-технічної експертизи № 22-361 від 27.06.2022 року та додатками до нього за № 2, 3, який визнав невід'ємною частиною свого рішення. Крім того, суд вийшов за межі позовних вимог та виділив також і відповідачу в натурі його ідеальну частку розміром 7/25 частин, незважаючи на те, що відповідач зустрічного позову про це не заявляв [1].

З одного боку суд в даному випадку порушив норми ч. 2 ст. 264 та ст. 265 ЦПК України, оскільки ст. 265 ЦПК України не передбачає наявності у змісті рішення суду будь-яких додатків, вимагаючи натомість чіткого викладення вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин. Разом з тим, земельна ділянка є особливим об'єктом нерухомого майна, з метою характеристики параметрів якого використовуються точні координати поворотних точок її меж і будь-який навіть найточніший словесний їх опис навряд чи зможе повноцінно замінити графічну схему з відповідними роз'ясненнями до неї. З огляду на це, стаття 265 ЦПК України об'єктивно потребує доповнення новою нормою, яка б законодавчо закріплювала процесуальне право суду визнавати технічні чи графічні матеріали (зокрема, висновок судового експерта) невід'ємною частиною судового рішення у справах, предметом яких є поділ або виділ частки земельної ділянки в натурі.

Іншим прикладом доцільності виходу суду за межі позовних вимог можна назвати рішення у справах, предметом яких є спадкування земельної частки (паю).

Так, на сьогодні у чинному законодавстві визначено лише одну підставу до визнання сертифікату на право на земельну частку(пай) таким, що втратив чинність. Дана підстава передбачена в другому реченні п. 17 Розділу X ЗК України, за яким сертифікати на право на земельну частку (пай) є дійсними до виділення власникам земельних часток (паїв) у натурі (на місцевості) земельних ділянок та видачі їм державних актів на право власності на землю.

В свою чергу, починаючи з 01 січня 2013 року (з набранням чинності Законом України «Про Державний земельний кадастр» від 07.07.2011 р. № 3613-VI реєстрація за особою права власності на земельну ділянку здійснюється без видачі їй державного акту, а на підтвердження державної реєстрації земельної ділянки заявнику безоплатно видається витяг з Державного земельного кадастру про земельну ділянку, складовою частиною якого є кадастровий план земельної ділянки (згідно з нормою ч. 8 ст. 24 Законом України «Про Державний земельний кадастр»). При цьому, постанова Кабінету Міністрів України від 2 квітня 2002 року № 449 «Про затвердження форм державного акта на право власності на земельну ділянку та державного акта на право постійного користування земельною ділянкою» втратив чинність згідно з наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України № 404 від 03 липня 2013 р.

Таким чином, норма п. 17 Розділу X ЗК України суперечить чинному законодавству, визначаючи, по суті, неіснуючий механізм реалізації права на земельну частку (пай) згідно з раніше отриманим сертифікатом. Якщо тлумачити вказану норму буквально, то сертифікат на земельну частку (пай), навіть після виділення особі земельної частки (паю) та оформлення права власності, буде залишатись чинним, оскільки друга умова для втрати чинності сертифікатом (видача державного акту) не настане у майбутньому. В той же час, більшість судів, визнаючи право власності спадкоємця на земельну частку (пай), обмежуються ухваленням позовної вимоги про це без вказівки подальшої долі сертифікату на право на земельну частку (пай), який за п. 17 Розділу X ЗК України вважається правостановлюючим документом [2] [3] [4] [5]. Разом з тим, Ізюмський міськрайонний суд Харківської області у своєму рішенні від 04 квітня 2019 року у справі № 623/783/19 врегулював дану прогалину наступним чином: визнав за спадкоємцем дане майнове право та одночасно зазначив у рішенні: «Вважати таким, що втратив силу, правостановлюючий документ, а саме: сертифікат на право на земельну частку(пай)» [6]. Таким чином, в рішенні фактично було констатовано, що визнання в судовому порядку за особою права на земельну частку (пай) є підставою для втрати чинності первинним правостановлюючим документом, який гарантував позивачу наявність у нього такого права до його реалізації.

Слід зауважити, що така практика вбачається доцільною, оскільки з одного боку вносить корективи у наявні законодавчі прогалини, а з іншого – усуває формалізм у земельних правовідносинах, акцентуючи увагу на «духу», а не «букву» закону.

Для правової природи як рухомого, так і нерухомого майна характерним є те, що таке майно завжди потребує свого власника. Саме така взаємозалежність майна від власника породжує поняття його цінності. З цих підстав ми можемо говорити про те, що саме цінність такого майна спонукає власника піклуватись про його цілісність, якість, охорону і захист. Втрата поняття цінності майна для власника породжує поступово його «смерть» як об'єкта цивільного обороту. Така особливість «життя» як рухомого, так і нерухомого майна в просторі і часі продовжує своє існування і після того, як власник такого майна помер, оскільки майно, яке має певну цінність, успадковується кимось, а відтак відбувається зміна одного власника на іншого.

Розглянемо механізм переходу майна від спадкодавця до спадкоємця. Право власності на спадкове майно може виникати, а відтак і набуватись за рахунок двоетапного процесу. На першому етапі спадкування відбувається юридичне оформлення спадкового волевиявлення спадкоємця, оскільки ч. 2 ст. 1269 ЦК України зазначає, що заява про прийняття спадщини подається спадкоємцем особисто. Такі дії потрібно розглядати лише як наміри на набуття того права власності, яке належало спадкодавцю, оскільки спадкоємець може змінити свою волю і відізвати свою заяву про прийняття спадщини або відмовитись від останньої на користь іншого спадкоємця (ст. 1273, 1274 ЦК України). Дані процеси носять природну уніфікованість, а відтак вони можуть мати місце як при спадкуванні за законом, так і за заповітом.

На другому етапі відбувається процес юридичного оформлення факту переходу права власності на майно спадкодавця до спадкоємця. Перехід такого права закріплюється у змісті свідоцтва про право на спадкування за законом чи за заповітом, що і передбачає ст. 1296 ЦК України.

В той же час у справах про визнання права власності на земельну ділянку в порядку спадкування, усунення від права на спадкування чи визнання заповіту недійсним для суду важливим є встановлення наявності у спадкових пра-

вовідносинах лише першого етапу, який і визначає наявність у позивача статусу спадкоємця що прийняв спадщину та дає змогу зробити висновки про обґрунтованість фактичних підстав позову. У справах про поділ спадкової земельної ділянки, виділ часток спадкоємців, визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину суд повинен встановити наявність у спадкових правовідносинах обох перелічених вище етапів, зробивши висновок про завершеність безспірної нотаріальної частини процесу спадкування.

Слід зауважити, що відмінність спадкових правовідносин, об'єктом у яких виступає земельна ділянка сільськогосподарського призначення від інших видів спадкування обумовлена характеристикою її оборотоздатності, за якою зміна власника не впливає на права і обов'язки її землекористувача.

Зокрема, спадкоємець має право на розірвання договору оренди землі у тому разі, коли орендар не виконував своїх зобов'язань перед покійним орендодавцем (спадкодавцем), що підтверджує судовою практикою Верховного Суду. Так, у постанові від 06 березня 2019 року у справі № 467/297/18 Верховний Суд зробив наступний висновок: «установивши, що відповідач не виконував істотної умови укладеного між сторонами договору оренди, систематично не сплачував орендодавцю передбачену договором суму орендної плати, а саме у період з 2009 по 2018 роки, суд першої інстанції дійшов правильного висновку про наявність правових підстав для розірвання договору оренди землі, що відповідає вимогам пункту «д» частини першої статті 141 ЗК України, частини першої статті 32 Закону України «Про оренду землі» та пункту 38 договору оренди землі. Враховуючи, що перехід права власності на орендовану земельну ділянку до позивача у порядку спадкування не є підставою для зміни або розірвання договору оренди, саме до позивача перейшло право на отримання орендної плати [7].

Тобто, в даному прикладі судової практики можна побачити спрямованість вектору судового захисту цивільних прав у спадкових правовідносинах на забезпечення добросовісності у договірних орендних правовідносинах, учасником яких стає спадкоємець.

В іншій справі № 134/1676/16-ц від 06 лютого 2019 року Верховним Судом зроблено висновки щодо права спадкоємців на отримання орендної плати з моменту відкриття спадщини, зазначивши, що «прибутки, отримані внаслідок управління майном (за фактичними обставинами майном була земельна ділянка, передана в оренду управителем спадкового майна), мають входити до складу спадщини і, відповідно, підлягають розподілу між спадкоємцями пропорційно до їх частки у спадщині. Оскільки ОСОБА_1 є єдиним спадкоємцем земельної ділянки, переданої в управління, вона має право на прибуток, отриманий внаслідок такого передання» [8].

Незважаючи на постійний розвиток норм матеріального і процесуального законодавства, суди до цього часу використовують в якості керівних роз'яснень для правильного застосування судових процедурних аспектів постанову Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про спадкування» від 30.05.2008 р. № 7 [9].

Так, в п. 10 вищевказаної постанови роз'яснено, що «у порядку спадкування можуть передаватися також право користування земельною ділянкою для сільськогосподарських потреб (емфітевзис), право користування чужою земельною ділянкою для забудови (суперфіцій), право користування чужим майном (сервітут)».

Право земельного сервітуту входить до складу спадщини [10, с. 31–32] та може бути успадковане як за законом, так і за заповітом. Разом з тим, в цьому разі можливість спадкування прямо залежить від виду сервітуту і в судовій практиці існує проблема ідентифікації сервітуту відповідно як земельного чи земельного особистого, що

потребує як аналізу норм чинного цивільного та земельно законодавства, так і дослідження наявних у сторін спору правовстановлюючих документів, з яких вбачається існування сервітутних правовідносин.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 100 ЗК України, яка регламентує порядок встановлення земельних сервітутів, сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі (особистий сервітут). Аналогічна норма міститься і в ч. 1 ст. 402 та ч. 2 ст. 401 ЦК України. Згідно ж із ч. 2 ст. 100 ЗК України, земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (землекористувачем) земельної ділянки, а в ч. 2 ст. 402 ЦК України дане правило конкретизується, відносячи до категорії землекористувачів особу, яка використовує земельну ділянку на праві емфітевзису та суперфіцію.

Тобто, можна зробити висновок, що вказані норми розділяють право сервітуту на земельний сервітут та особистий земельний сервітут, визначаючи відносно кожного із цих видів спеціальні права і обов'язки для їх володільців та в подальшому – їх спадкоємців.

Шацький районний суд Волинської області у своєму рішенні від 28 січня 2022 року у справі № 170/508/20, вирішуючи питання чинності договорів сервітуту для спадкоємця земельної ділянки, розтлумачив різницю між цими двома видами сервітутів наступним чином: «Якщо сервітут встановлюється щодо визначеного майна в інтересах певної особи, то він є особистим (персональним), якщо на користь власника (володільця) визначеного майна (але не конкретно визначеної особи) – земельним (предіальним). Особливості земельного (предіального) сервітуту полягають у тому, що тут ніби мають місце «відносини між ділянками»; зазвичай сервітуту встановлюються на тривалий строк або взагалі без вказівки строку; такий сервітут є неподільним: при поділі ділянки сервітутне право зберігається в цілому. Володільцем за земельним сервітутом є власник (володільець) земельної ділянки або іншої нерухомості, для забезпечення користування якою встановлено сервітут (панівна річ) за рахунок встановлення обмежень у користуванні іншим майном (обслуговуючим). Потреба у земельному сервітуті пов'язана з існуванням двох сусідніх земельних ділянок, або іншим чином пов'язаних одна з одною. Характерними ознаками особистого (персонального) сервітуту є те, що він: не тільки пов'язаний з певним майном, а й належить певній особі; він обмежений строком: довічно належить певній особі і припиняється її смертю, якщо самим сервітутом не встановлено коротший строк; не має зобов'язально-правового характеру, оскільки сервітуарій зберігає права на чуже майно і у випадку переходу його до третьої особи. Сервітуарієм за особистим сервітутом є певна особа, інтереси якої забезпечуються за допомогою користування обслуговуючим майном. Права, які впливають з особистого сервітуту, належать лише певній особі і не можуть бути передані сервітуарієм іншій особі, навіть його спадкоємцям» [11].

Отже, судом по суті, роз'яснено як доктринальну відмінність між земельним та особистим земельним сервітутом, так і окреслено напрямки дослідження доказової інформації, за рахунок якої можливо встановити вид сервітуту. З вказаного роз'яснення вбачається, що успадкованим може бути лише земельний сервітут, а земельний особистий сервітут такою трансформаційною якістю не наділений.

Оскільки наявність відносин земельного сервітуту прямо залежить від наявності права власності у особи на земельну ділянку, відносно якої його було встановлено, суд, визначаючи вид сервітуту та відповідно, його «спадкову здатність» чи «спадкову нездатність» (можливість бути успадкованим), на підставі поданих сторо-

нами доказів повинен встановити чи належала земельна ділянка спадкодавцеві на праві власності. Встановивши позитивно вказаний факт, подальшим кроком суду є визначення умов встановленого для спадкодавця сервітуту: якщо сервітут встановлено безстроково або ж на досить тривалий строк, не зазначено персональні дані особи, на користь якої встановлено такий сервітут та не вказано, що цей сервітут відноситься саме до категорії особистих, існують підстави вважати такий сервітут земельним. В той же час, для повноти вказаного висновку слід встановити і перелік сервітутних правомочностей: якщо сервітутом можливо забезпечити певні права, пов'язані із користування конкретною земельною ділянкою будь-якого власника, незалежно від його особи, то такий сервітут повинен бути ідентифікований як земельний. Прикладом земельного (предіального) сервітуту є наявне у спадкодавця право користування певною частиною сусідньої земельної ділянки для ремонту і обслуговування жилого будинку, розташованого на земельній ділянці, на яку відкрилась спадщина.

В той же час, про індивідуальність сервітуту свідчить його можливість забезпечувати певні її особисті інтереси, прямо не пов'язані із правом власності на земельну ділянку: право проходу чи проїзду через чуже земельну ділянку, право прогону худоби тощо. Так, Личаківський районний суд м. Львова відмовив спадкоємцеві земельної ділянки у визнанні за ним в порядку спадкування права на безоплатний безстроковий земельний сервітут предметом якого є використання земельних ділянок шириною 1,00 м біля стін сусіднього житлового будинку для можливості встановлення будівельних риштувань та складання будівельних матеріалів з метою здійснення ремонту стін будинку співвласниками житлового будинку [12]. Залишаючи позов без задоволення, суд мотивував своє рішення індивідуальним характером земельного сервітуту, визнавши його особистим та таким, що припинився у зв'язку зі смертю спадкодавців.

З вищевикладеного можна зробити висновок, що спадкування земельного сервітуту неможливе без спадкування всієї земельної ділянки або її частки, щодо якої його було встановлено, оскільки право отримати у спадщину певні правомочності, пов'язані із земельною ділянкою, є похідним від успадкування права власності щодо такої земельної ділянки.

Оскільки наведено у вищезазначеному рішенні суду тлумачення досить повно розкриває різницю між двома видами земельного сервітуту, це робить його зручним для судового правозастосування при вирішенні спорів про захист цивільних прав щодо земельної ділянки у спадкових правовідносинах.

Разом з тим, вирішуючи позов про спадкування земельного сервітуту суд з власної ініціативи не має права витребувати у сторін докази на підтвердження наявності у позивача права власності, виду земельного сервітуту, переліку передбаченим ним прав для сервітуарія, покладаючи такий обов'язок на учасників цивільної справи. В цьому зв'язку відмова у задоволенні такого позову через ненадання необхідного обсягу доказів є цілком правомірною та відповідає принципу змагальності цивільного судочинства.

Висновки. Судова практика у сфері судового захисту щодо спадкових прав на земельну ділянку є ускладненою та неоднозначною внаслідок недосконалості як норм матеріального, так і цивільного процесуального права, що і проявляється на різних стадіях як спадкового, так і судового процесу. В той же час потрібно зазначити, що відмінність спадкових правовідносин, об'єктом у яких виступає земельна ділянка сільськогосподарського призначення від інших видів спадкування, обумовлена характеристикою її оборотоздатності, за якою зміна власника не впливає на права і обов'язки її землекористувача. Такий підхід

у сфері спадкування земельних ділянок гарантується законодавцем, оскільки земельні ділянки хоча і переходять до спадкоємців на загальних підставах, але за ними повинно зберігатись цільове їх призначення. Таке положення відіграє ключову роль у питанні стабільності земельних правовідносин навіть після смерті спадкодавця. Без-

умовно, потребує удосконалення і сам процес подання спадкоємцями заяв нотаріусу про прийняття спадщини, де в обов'язковому порядку останні повинні зазначати всіх спадкоємців своєї черги, що в подальшому усуне численні спори у сфері спадкування, в тому числі і щодо земельних ділянок різного їх призначення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рішення Київського районного суду м. Одеси від 19.10.2022 року у справі № 947/34440/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107163339> (дата звернення: 15.06.2024).
2. Рішення Ізяславського районного суду Хмельницької області від 10 червня 2019 р. у справі № 675/484/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82732215> (дата звернення: 15.06.2024).
3. Рішення Городищенського районного суду Черкаської області від 09 липня 2019 року у справі № 691/658/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83143903> (дата звернення: 15.06.2024).
4. Рішення Тростянецького районного суду Сумської області від 29.09.2020 року у справі № 588/1104/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91868557> (дата звернення: 15.06.2024).
5. Рішення Новоселицького районного суду Чернівецької області від 08 жовтня 2021 року у справі № 720/878/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105336715> (дата звернення: 15.06.2024).
6. Рішення Ізюмського міськрайонного суду Харківської області від 04 квітня 2019 року у справі № 623/783/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80941097> (дата звернення: 18.06.2024).
7. Постанова Верховного Суду від 06 березня 2019 року у справі № 467/297/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80715958> (дата звернення: 18.06.2024).
8. Постанова Верховного Суду від 06 лютого 2019 року у справі № 134/1676/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/79958076> (дата звернення: 18.06.2024).
9. Про судову практику у справах про спадкування : постанова Пленуму Верховного Суду України від 30.05.2008 р. № 7. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0007700-08#Text> (дата звернення: 20.06.2024).
10. Спадкове право: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.]; кол. авт.; кер. авт. кол. канд. юрид. наук, доц. Нестерцова-Собакарь О.В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. 164 с.
11. Рішення Шацького районного суду Волинської області від 28 січня 2022 року у справі № 170/508/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103069526> (дата звернення: 22.06.2024).
12. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 27 січня 2022 року у справі № 463/9892/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102979151> (дата звернення: 22.06.2024).